

Profielkeuze vanuit Leerling- perspectief

Praktijk Gericht Onderzoek

Door: Coosje Hammink en Rosanne Hoeven

Begeleider: Jan-Marten Praamsma

1.0 Inleiding

Vanuit meerdere instanties hoort men geluiden over de kleine toestroom van bèta studenten. In de komende drie jaar wordt er verwacht dat er een tekort van 58.000 middelbaar opgeleiden en 35.500 hoogopgeleiden zal ontstaan in de nederlandse arbeidsmarkt (NRC next checkt, 2013). Daarnaast zijn er veel meer jongens dan meisjes die kiezen voor een bèta profiel (Kupper & Haarhuis, 2013). Er wordt aandacht besteed aan wat de leerlingen kiezen en waarom, maar minder aan of het systeem zelf nu wel deugt. In dit Praktijkgericht Onderzoek gaan wij in op hoe leerlingen naar de breedheid en de flexibiliteit van het profielsysteem kijken. Dit artikel zal dus beschrijven wat het leerling-perspectief is op de flexibiliteit en breedheid van het profielensysteem, zoals dat is ingegaan in de vernieuwde tweede fase in 2007.

In de inleiding zullen wij kort ingaan op de achtergrond bij het profielensysteem, de belangrijkste begrippen, en de hoofd- en deelvragen van dit onderzoek. Vervolgens wordt in hoofdstuk 2 de onderzoeksmethode besproken, waarna in hoofdstuk 3 de resultaten van dit onderzoek worden gepresenteerd. Antwoord op de hoofdvraag van dit onderzoek en een samenvatting van onze bevindingen zal volgen in de conclusie en discussie.

Tweede Fase in Nederland

Het profielsysteem is ingevoerd als onderdeel van de tweede fase in 1999. De aanleiding voor de invoering van de tweede fase was het verschil tussen wat leerlingen konden die van de middelbare school afkwamen en wat er van ze verwacht werd in het hoger onderwijs (HBO/WO). Met name het gebrek aan zelfstandig kunnen organiseren en plannen, de onderzoek vaardigheden, presentatievaardigheden en studievaardigheden waren een probleem. Vandaar dat de tweede fase oorspronkelijk is ingevoerd om leerlingen te voorzien van een brede algemene ontwikkeling, meer samenhang tussen de schoolvakken te creëren en meer zelfstandigheid te promoten (op veel scholen ging de invoering van de tweede fase hand in hand met de invoering van het studiehuis) (Tweede fase Adviespunt, 9; Onderwijsraad, 2-3). In het HAVO en VWO onderwijs zijn er vier profielen te onderscheiden, namelijk: Cultuur & Maatschappij (C&M), Economie & Maatschappij (E&M), Natuur & Gezondheid (N&G) en Natuur & Techniek (N&T) (Onderwijsinspectie, 2012) (Rapport Dijsselbloem, 2008). De invoering van de tweede fase heeft volgens onderzoek van ROA (2005) en Tweede Fase Adviespunt (2005) als effect gehad dat er een betere aansluiting is tussen het middelbaar onderwijs (HAVO/VWO) en het HBO en WO.

Echter, er zijn een aantal problemen geïdentificeerd bij de invoering van de tweede fase. De drie belangrijkste obstakels zijn hier beschreven: (1) de invoering is te snel gegaan (men wilde voordat er een nieuwe kabinet gekozen werd dit ingevoerd hebben zodat het niet meer teruggedraaid kon worden); (2) daarnaast waren er geen methodes aanwezig om de nieuwe examenprogramma's te onderwijzen; (3) er waren geen goede reglementen over hoe de tweede fase precies moest worden ingevoerd en uitgevoerd (e.g. het studiehuis was niet verplicht voor scholen om in te voeren) (Tweede Fase Adviespunt, 33-40; Onderwijsraad, 12-14, Veugelers, de Jong & Schellings, 2004).

Naast een aantal obstakels bleken er na de invoering van de Tweede Fase ook een aantal ongewenste effecten te zijn. Allereerst zijn er aanwijzingen dat de invoering van profielen heeft gezorgd voor een afname van het aantal meisjes dat een bèta profiel en dus vervolgopleiding kiest (Platform Bèta Techniek, 2007; Rapport Dijsselbloem 2008). Dit zou komen door de invoering van 'lichtere' versies van de bèta vakken (i.e. wiskunde A). Een ander mogelijk gevolg van de invoering van het profielensysteem in de tweede fase heeft negatieve gevolgen vanuit een economisch perspectief. De reden voor invoering van het profielen systeem is het beter aansluiten van de middelbare school op de vervolgopleiding.

Dit zorgt voor minder kennis lacunes bij de (aankomende) studenten en dus voor een kortere studieduur in het hoger onderwijs. De studie van Berkhout en Berkhout (2003) zag hier echter dit verband niet. Zij vergeleken mensen die een vrije profielkeuze konden maken en mensen met een vast profiel na het afstuderen in het hoger onderwijs; hieruit kwam dat er geen significant verschil was in studieduur tussen de twee groepen. Berkhout en Berkhout (2003) beargumenteren zelfs dat profielkeuze indirect kan leiden tot inkomensverlies. Dit door de beperking van keuzevrijheid, waardoor een leerling gedwongen wordt een sub-optimale keuze te maken. Dat de profielkeuze al vrij snel (te snel) gemaakt moet worden door de nog jonge leerlingen, is al onderwerp van debat geweest. Hier zijn aanbevelingen gedaan voor het indelen van het HAVO/VWO onderwijs in drie delen (drie fases) (Tweede Fase Adviespunt, 33-40; Onderwijsraad 2011).

Deze obstakels en effecten zijn meegenomen in de ontwikkeling van de aangepaste profielenstructuur in de tweede fase (ook wel de vernieuwde tweede fase genoemd). De profielen zouden flexibeler en breder moeten zijn en het onderscheid tussen hoofd- en deelvakken is verdwenen. Daarnaast zijn er enkele aanpassingen in de samenstelling van sommige vakkenpakketten. Met name voor de 'natuur' profielen is het makkelijker om binnen deze profielen meer overlap te creëren (DUO.nl, 2012).

Een andere reden dat het profielsysteem is aangepast (naast de redenen genoemd in voorgaande alinea's) is dat de scholen meer zelf invulling kunnen gaan geven aan de tweede fase en het profielensysteem. Dit is specifiek terug te zien in de veranderingen in het eindexamen programma en de toetsing daarvan. Scholen zouden zo meer ruimte moeten krijgen voor zaken waar de tweede fase in origine voor bedoeld was, namelijk vaardigheidsonderwijs, zelfstandigheid, actief leren en multidisciplinairiteit (Vernieuwde Tweede Fase in cijfers, 2007). Uit een evaluatie van het Gronings Instituut voor Onderzoek van het Onderwijs (GION, 2012) blijkt dat een meerderheid van de scholen deze ruimte ook benut. Toch heeft dit niet tot grootscheepse veranderingen geleid. Uit de evaluatie blijkt dat scholen weliswaar keuzemogelijkheden creëren voor leerlingen, bijvoorbeeld door een ruimer vakkenaanbod, maar deze keuzeruimte tegelijkertijd beperken, door te focussen op specifieke speerpunten die door hun belangrijk worden gevonden. Scholen hebben hiervoor gekozen deels om te zorgen voor samenhangende profielen en om de doorstroomrelevantie van profielen te versterken, maar de keuzeruimte is vooral beperkt om het organiseerbaar en financieel haalbaar te houden. (GION, 2012).

Een kanttekening bij de veranderingen van het profielsysteem is dat sommige problemen geassocieerd met het profielensysteem nog steeds niet opgelost zijn. Ten eerste is er geen of te weinig verschil tussen de HAVO en het VWO, met betrekking tot de invulling van de profielen. Ten tweede zijn vooral de profielen N&T (natuur en techniek) en C&M (cultuur en maatschappij) te besloten (Profielcommissies, 2007). Dit sluit weer aan op het onderzoek wat eerder genoemd is, waar uit blijkt dat meisje minder snel voor 'harde' bèta vakken gaan sinds de invoering van het profielensysteem (platform bèta techniek, 2007).

Breedheid en Flexibiliteit

De begrippen breedheid en flexibiliteit zijn erg belangrijk in de uitvoering van dit onderzoek. Deze twee begrippen worden ook gebruikt in het kernadvies van de profielcommissies in 2007. Echter, wij gebruiken deze begrippen anders dan in het kernadvies. Wij willen uiteindelijk de meningen van de leerlingen over het profielen systeem in vier verschillende elementen kunnen opdelen. Dit zal neer komen op (1) moment van profielkeuze, is de derde klas een goed moment of zou dit moment eerder of later moeten zijn? (2) breedheid van het profielensysteem, is het *systeem* breed genoeg om te volden aan de wensen van de leerlingen? (3) begeleiding bij profielkeuze, worden de leerlingen goed begeleidt in het maken van hun profielkeuze? (4) flexibiliteit van het

profielkeuze, hoe tevreden zijn de leerlingen over de speelruimte die de school zelf geeft in het kiezen van profielen?

Een belangrijk punt om hierbij nog even op te merken is dat er dus twee variabelen zijn (1) en (2) die kijken naar het systeem, opgelegd vanuit de overheid en twee variabelen die kijken naar hoe de school daar invulling aan geeft (3) en (4). Dit leidt tot het toelichten van de hoofd- en deelvragen.

Hoofd- en Deelvragen

Hoewel er onderzoek is geweest naar wat er goed en fout is gegaan tijdens de invoering van de (oude) tweede fase en wat het effect is daarvan op de verbeterpunten die gesteld waren door de overheid, is er nog weinig onderzoek gedaan naar wat leerlingen vinden van de profielen zoals deze na herziening in 2007 zijn. Er worden wel aannames gedaan naar aanleiding van de vakken die leerlingen kiezen, maar er is niet veel gevraagd naar de meningen van leerlingen. Om deze kennis lacune op te vullen focust dit onderzoek zich op het leerling-perspectief op de flexibiliteit en breedheid van het profielsysteem in de vernieuwde tweede fase. De hoofdvraag is daarom ook:

Wat vinden leerlingen van het moment van en de begeleiding bij profielkeuze en de flexibiliteit en breedheid van de huidige profielstructuur; en waar zien zij verbeterpunten?

Om antwoord te geven op deze vraag hebben we de volgende deelvragen geformuleerd:

1. Wat vinden leerlingen van het moment van en de begeleiding bij profielkeuze en de flexibiliteit en breedheid van de huidige profielstructuur?
2. Wat zijn de verschillen tussen ervaringen van:
 - Alfa/beta/gamma/combi leerlingen
 - Meisjes en jongens
 - Leerlingen die zeker zijn over de vervolgstudie en leerlingen die onzeker zijn over de vervolgstudie
 - N&G, N&T, C&M, en E&M leerlingen
3. (Hoe) kan de profielenstructuur verbeterd worden volgens de leerlingen?

In de deelvragen gaan wij proberen eerst een antwoord te geven voor alle leerlingen, daarna zullen wij ze vergelijken door de leerlingen uit verschillende groepen te vergelijken op de scores voor de vier onderdelen. De groepen die wij gaan onderzoeken zijn: (1) geslacht, (2) hoe zeker leerlingen zijn over hun vervolgstudie, (3) wat de aanleg is van leerlingen: alfa, bèta, gamma of interdisciplinaire leerlingen en (4) welk profiel de leerlingen gekozen hebben. Uiteindelijk vragen we de leerlingen hoe het huidige profielensysteem, in hun ogen, verbeterd kan worden.

Wij verwachten dat de leerlingen over het algemeen niet tevreden zijn met de breedheid en flexibiliteit van het profielensysteem. Wij verwachten verschillen te zien tussen jongens en meisjes omdat er al eerder is aangetoond dat jongens sneller kiezen voor een bèta profiel dan meisjes. Hierdoor is er ook mogelijk een verschil in de tevredenheid. Daarnaast verwachten we dat leerlingen die zeker zijn van hun vervolgstudie ook makkelijker een profiel kunnen kiezen en tevreden zijn over de breedheid en flexibiliteit. Als derde verwachten wij dat leerlingen die een sterke voorkeur hebben voor bèta, alfa of gamma vakken meer tevreden zijn met het systeem. Als laatste heeft de profielkeuze een invloed op de tevredenheid.

Relevantie

Zoals beschreven is er veel onderzoek gedaan naar het huidige profielensysteem dat als onderdeel van de tweede fase is ingevoerd in 1999 en bijgesteld in 2007. Hierbij is o.a. gekeken naar de aansluiting op het hoger onderwijs, de organiseerbaarheid van het middelbaar onderwijs, en het effect op verschillende vakken. Echter, de ervaringen van de leerlingen zelf komen bijna niet aan bod. Dit vinden wij erg opmerkelijk, aangezien de leerlingen degene zijn die het meest horen te profiteren van (de indeling en structuur) van het onderwijs. Een goede analyse van het huidige profielsysteem kan niet compleet zijn zonder te weten hoe de leerlingen het ervaren. Onze mening is dat dit zowel nuttig als mogelijk is om te onderzoeken. Allereerst wijst onderzoek uit de leerlingen vaak andere meningen hebben dan docent of schoolleiding (Fielding en Bragg, 2003). Daarnaast heeft onderzoek uitgewezen dat leerlingen vanaf 6 jaar (met de juiste vragen en materiaal) al feedback en meningen kunnen geven over de hun gevraagde onderwerpen (McCallum *et al*, 2000; Higgings *et al*, 2007; Black *et al*, 2006). Ook in deze onderzoeken kwam naar voren dat leerlingen (op jonge en latere leeftijd) vaak een andere mening over de gevraagde onderwerpen hadden dan docenten. Een van de voorwaarden voor zinvolle responses van leerlingen is een gestructureerde manier van vragen, dit kan zowel door middel van questionnaires als interviews (Guest, 2012). Niet alleen zijn vaak de responses van leerlingen anders dan die van volwassenen, ook is het zo dat zelfs als het lijkt dat de antwoorden hetzelfde of overlappend zijn, deze alsnog kunnen verschillen van elkaar. Dit komt door een verschillende interpretatie van begrippen en concepten door de twee groepen (Fielden en Bragg, 2003).

2.0 Methode

Respondenten

De respondenten van het onderzoek zijn leerlingen uit 4 HAVO en VWO op het middelbaar onderwijs. Het onderzoek is uitgevoerd op twee scholen in alle vierde klassen op de HAVO en VWO. Er is een gelijke spreiding tussen jongens en meisjes binnen de groep respondenten.

Instrumenten

Ons belangrijkste middel voor het bereiken van ons onderzoeksdoel is het afnemen van questionnaires. Met deze methode is het mogelijk een groot aantal leerlingen te betrekken. De questionnaires zullen grotendeels bestaan uit gesloten vragen, maar ook een aantal open vragen, om ruimte te bieden aan wat meer diepgang en achtergrond. De reden waarom we kiezen voor questionnaires en geen interviews is omdat het afnemen van questionnaires ons minder tijd zal kosten en we zo dus meer respondenten kunnen krijgen, zodoende kunnen wij een statistische analyse op de resultaten toepassen. De vragen in de questionnaire zullen zich richten op één van de vier deelvragen zoals deze eerder zijn besproken in de inleiding. De vragen richten zich o.a. op moment van keuze (bv. “Ik vind de het einde van de derde klas een goed moment om een profiel te kiezen) en zullen altijd twee tot vijf meerkeuze vragen bevatten (leerlingen kiezen op een schaal van 1 tot 5 hoe tevreden ze zijn of hoe eens ze het zijn met de stellen) en één open vraag. Naast het moment van keuze is er begeleiding bij profielkeuze (bv. “ik vertrouw erop dat de school en de decaan mij goed voorgelicht hebben als het gaat om mijn profielkeuze”), flexibiliteit van de school (bv. “Op mijn school kan je moeilijk afwijken van de bestaande profielpakketten en extra vakken, er worden geen uitzonderingen gemaakt”) en breedheid van het profielensysteem (hier zitten vragen in of leerlingen vakken volgen die ze buiten het systeem niet hadden gekozen in én vragen of ze het profielensysteem vertrouwen in dat het hun later goed voorbereid op baan en studie). Verder is er per deelonderwerp een open

vraag waarin de leerlingen hun tevredenheid per gebied kunnen toelichten en eventuele tips kunnen geven. Daarnaast worden er vragen gesteld om geslacht, leeftijd, klas, profielen, aanleg en zekerheid over studie vast te stellen.

Als het gaat om het testen van tevredenheid doen we dat aan de hand van verschillende elementen: worden verwachtingen waargemaakt? Is er vertrouwen aanwezig (o.a. in de school, decaan, het systeem)? Hoe past de leerling in het systeem, sluit het op de behoefte van de leerling aan? Is het mogelijk om invloed te hebben op het systeem? Deze elementen geven ons een idee over hoe tevreden de leerlingen zijn.

Opzet

Leerlingen van twee verschillende scholen zijn gevraagd de vragenlijst in te vullen en dit heeft een lijst van 150 respondenten opgeleverd. De respondenten zijn gelijk verdeeld over jongens en meisjes. De respondenten zijn niet gelijk verdeeld over de verschillende profielen, aanleg en zekerheid over studies. Hiervoor zou er een veel grotere groep leerlingen de enquête ingevuld moeten hebben. De enquêtes worden allemaal bij elkaar gezet in een bestand, nadat ze online zijn ingevuld door de leerlingen. Leerlingen konden door middel van een link (die ze kregen in een email van de docent of van de docent in de les als er computers aanwezig waren) de enquête invullen. Deze uitkomsten werden geëxporteerd naar een Excel document waar de gesloten vragen werden gescheiden van de open vragen. Dit was nodig om de volgende stap (analyse methode) mogelijk te maken.

Analysemethode

De analyse methode bestaat eigenlijk uit twee componenten. Er heeft eerst een kwantitatieve test plaatsgevonden via SPSS, daarna wordt er een kwalitatieve test uitgevoerd op de open vragen van de enquête.

De SPSS analyse is gebaseerd op een foutenmarge van 5% en betrouwbaarheidsniveau van 95%. De eerste testen zullen gericht zijn op de eerste deelvraag en evalueren alleen of de verschillende vragen een significant antwoord opleveren in negatieve of positieve richting. Hierbij hebben wij een simpele t-test gebruikt. Daarna zullen de testen gericht zijn op het beantwoorden van de tweede deelvraag. Hierin wordt verschil gemaakt tussen de verschillende groepen zoals eerder gedefinieerd: meisje/jongen, alfa/bèta/gamma/interdisciplinaire aanleg, hoe zeker leerlingen zijn van hun studie en welk profiel de leerlingen hebben gekozen; hiervoor hebben wij in de meeste gevallen een ANOVA gebruikt om te kijken naar de verschillende elementen en het effect daarvan op één van de vier hoofd elementen (begeleiding bij & moment van profielkeuze en breedheid en flexibiliteit van profielkeuze). Als eerste moet hier men hier weten dat deze gemaakt zijn door de antwoorden van de verschillende vragen over één van deze vier elementen samen te voegen. Uiteraard is hier rekening gehouden met het recoderen van de vragen zodat dat lage waarden ontevredenheid en hoge waarden tevredenheid met dat element aantonen. Om ook het interactie effect van de verschillende groepen te testen hebben wij ook een Multi-factor ANOVA uitgevoerd, om te testen of een combinatie van de groepen effect had, waar misschien de losse groepen dat niet hadden. Daarnaast is er in het geval van één van de hoofdelementen (begeleiding bij) ook gekeken naar een co-variaat, namelijk zelfstandigheid, die in een ANCOVA mee zal worden genomen in de analyse. In figuur 1 hieronder is een schematisch overzicht te zien van de verschillende SPSS analyses. Dit verschil zal later terugkomen in de resultaten analyse.

De groepen zijn in de volgende categorieën ingedeeld:

1. geslacht: verdeeld in jongens en meisjes
2. aanleg: verdeeld in alfa, bèta, gamma, interdisciplinair en onduidelijk (deze laatste komt tot stand als leerlingen of niet genoeg vakken hebben ingevuld of vakken die niet te classificeren zijn, bv. Gym).

3. profiel: cultuur & maatschappij, economie & maatschappij, natuur & gezondheid en natuur & techniek.
4. zekerheid vervolg studie: op een schaal van 1 tot 5 (1 = heel onzeker, 5 = heel zeker)

Na de SPSS analyse zijn deze scores aangevuld worden met een kwalitatieve verwerking van de belangrijkste quotes en ervaringen die genoemd worden in de open vragen. Dit betekent dat wij hebben gekeken naar de frequentie van waarmee bepaalde antwoorden genoemd worden. Hier hebben wij gekeken naar of wij deze ervaringen kunnen rijmen (of juist niet) met de uitkomsten van de statistische analyse.

Figuur 1: Een overzicht van de SPSS elementen

Elementen/Groepen	Algemeen	Geslacht	Aanleg	Profiel	Zekerheid
<i>Begeleiding bij*</i>	t-test	ANCOVA	ANCOVA	ANCOVA	ANCOVA
<i>Flexibiliteit van*</i>	t-test	ANOVA***	ANOVA***	ANOVA***	ANOVA***
<i>Breedheid van**</i>	t-test	ANOVA***	ANOVA***	ANOVA***	ANOVA***
<i>Moment van**</i>	t-test	ANOVA***	ANOVA***	ANOVA***	ANOVA***

* = elementen over de school

** = elementen over het systeem

*** = overall waar ANOVA staat wordt zowel een normale als factoriale ANOVA uitgevoerd om rekening te houden met het interactie effect.

3.0 Resultaten

In deze sectie zullen de resultaten van zowel het kwalitatieve als het kwantitatieve onderzoek beschreven worden. Wij beginnen eerst met de kwantitatieve analyse in SPSS.

Kwantitatieve Analyse

In figuur 2 is te zien welke scores significant uit de verschillende testen is gekomen. Voordat wij verder gaan met het bespreken van de significante resultaten is het belangrijk te weten dat de er geen significante interactie-effecten tussen de verschillende groepen plaatsvindt en dat deze dus buiten beschouwing zijn gelaten in de tabel. Dat is niet alleen te zien in de score van de ANOVA en de factoriale ANOVA maar ook deels in de testen die van tevoren zijn uitgevoerd. In deze groep respondenten bleek inderdaad dat er meer jongens dan meisjes een Natuur profiel hadden gekozen ($p = <0,001$), daarnaast was te zien dat meer jongens dan meisjes op basis van welke vakken ze het beste scoren en welke vakken ze het leukste vinden meer jongens een bèta aanleg hebben dan meisjes ($p = 0,03$). Er is geen effect gevonden tussen de jongens en meisjes als het gaat om hoe zeker ze zijn van een vervolg studie. Daarnaast is er ook geen significant verband te zien in de aanleg en welk profiel leerlingen zitten of hun aanleg en de zekerheid van hun vervolg studie. Ook is er geen significant verschil gevonden tussen het gekozen profiel en de zekerheid van een vervolg studie.

De tabel laat zien of een groep of element significant is en wat de p score is (figuur 2)

Figuur 2: Een overzicht van de resultaten uit SPSS

Elementen/Groepen	Algemeen	Geslacht	Aanleg	Profiel	Zekerheid
<i>Begeleiding bij*</i>	<0.001	X	0,006	X	0,026
<i>Flexibiliteit van*</i>	<0.001	X	X	0,038	X
<i>Breedheid van**</i>	<0.001	X	X	0,038	X
<i>Moment van**</i>	<0.001	X	X	X	X

* = elementen over de school

** = elementen over het systeem

Als wij eerst kijken naar de resultaten van de algemene enquête blijkt dat leerlingen over het algemeen tevreden zijn over de begeleiding bij profielkeuze, de breedheid van de profielkeuze en het moment van profielkeuze. Leerlingen zijn ontevreden met de flexibiliteit van profielkeuze. Hieronder zijn de gemiddelden van de antwoorden te zien over 150 leerlingen die de enquête hebben ingevuld (figuur 3).

Figuur 3: Gemiddelden enquête algemeen

<i>Elementen/Groepen</i>	<i>Algemeen (Schaal 1 tot 5)</i>
<i>Begeleiding bij*</i>	3,27
<i>Flexibiliteit van*</i>	2,86
<i>Breedheid van**</i>	3,4
<i>Moment van**</i>	3.3

* = elementen over de school

** = elementen over het systeem

Als we verder gaan kijken naar de SPSS uitslagen binnen de verschillende groepen delen we de analyse op in de vier elementen.

Het eerste element ‘begeleiding bij profielkeuze’ wordt met een gemiddelde van 3.27 beoordeeld, wat boven gemiddeld zit. Echter, er wordt een significant verschil gemeten als het gaat om de tevredenheid van begeleiding bij verschillende vormen van aanleg bij leerlingen en de zekerheid van baan of beroep. Bij ‘aanleg’ is te zien dat leerlingen die als ‘interdisciplinair’ en ‘onduidelijk’ zijn geïnclassificeerd minder tevreden zijn met de begeleiding dan hun klasgenoten die duidelijk binnen één van de drie richtingen vallen, alfa, bèta of gamma. Daarnaast is te zien dat leerlingen die heel erg zeker, of heel erg onzeker zijn over hun latere studiekeuze minder tevreden zijn met hun begeleiding.

Het tweede element is de flexibiliteit van de school, leerlingen zijn daar over het algemeen minder tevreden over en scoren hier dan ook gemiddeld een 2.86 voor, de enige score onder het gemiddelde (3). Alleen in de groep profielen zien we een significant verschil (figuur 2). Hier kan men zien dat leerlingen in de profielen Economie & Maatschappij en Natuur & Gezondheid significant minder tevreden zijn met de flexibiliteit van het profiel systeem.

Het derde element is de breedheid van de profielen, leerlingen zijn hier over het algemeen tevreden over en scoren hier dan ook gemiddeld een 3,4 op. Hier zien we echter ook weer dat er een significant verschil is in de leerlingen met een andere profielkeuze (figuur 2). Leerlingen met de profielen Economie & Maatschappij en Natuur & Gezondheid waren wederom minder tevreden met de breedheid van de profielen.

Het vierde en laatste element is het moment van profielkeuze, hier is te zien dat leerlingen over het algemeen tevreden zijn over het moment van profielkeuze. Hier was geen significant verschil te zien binnen de verschillende groepen.

Kwalitatieve Analyse

In deze sectie gaan we kijken naar wat de aanbevelingen van de leerlingen zijn om het profielensysteem (zoals gedefinieerd in de vier verschillende elementen) te verbeteren en kijken we naar de antwoorden die kunnen duiden op redenen voor de significante verschillen binnen groepen, zoals gezien in de SPSS analyse.

Bij het eerste element, begeleiding bij profielkeuze, zien wij in de antwoorden terug dat de begeleiding niet voor iedereen werkt. We zien niet duidelijk het verschil tussen de

categorieën ‘onduidelijk’ en ‘interdisciplinair’ en de andere drie: alfa, bèta en gamma, maar er wordt wel erkend door leerlingen dat als je nog niet goed weet wat je wilt gaan doen, je dan extra goede begeleiding nodig hebt. Verder wordt er aangegeven dat er veel verschil is tussen de kwaliteit van de mentoren/decanen, en het voorlichtingsmateriaal is niet altijd van goede kwaliteit. Als tips voor het verbeteren van de begeleiding komen de leerlingen vooral met meer individuele aandacht (bijvoorbeeld door middel van individuele mentorgesprekken) en met het meedraaien met een profielrichting of studierichting.

Bij het tweede element, flexibiliteit van de school, zien we dat de meeste leerlingen willen dat de school meer mogelijkheden biedt in het vakkenaanbod bij de profielen. We zien ook dat voornamelijk leerlingen binnen de profielen E&M en N&G minder tevreden zijn over de flexibiliteit van hun school. Leerlingen geven aan dat de keuze in vakken beperkt is; het is amper mogelijk om keuzevakken te nemen en dan ook vaak niet de keuzevakken die ze willen. Bij E&M is het vaak niet mogelijk om biologie of een tweede moderne taal te kiezen. Bij N&G klagen leerlingen over het niet kunnen kiezen van geschiedenis, een klassieke taal, of aardrijkskunde en economie. Meerdere leerlingen geven aan dat ze nu vakken volgen die ze liever niet zouden willen volgen en liever zouden willen ruilen met andere vakken. Ook zien we hoe deze beperking invloed heeft op de motivatie van leerlingen. Ze geven aan dat meer vrijheid zou betekenen dat ze vakken kunnen doen die beter bij hun passen, wat meer stimuleert om je best te doen. En, zoals een leerling beschrijft: ‘als je vakken doet die je leuk vindt kan je betere cijfers halen’. Sommige leerlingen geven aan dat een ‘meng-profiel’ een uitkomst zou zijn, bijvoorbeeld Cultuur&Techniek of Economie&Natuur.

Bij het derde element, breedheid van het systeem, zien wij dezelfde argumenten als bij flexibiliteit van school terug. Over het algemeen zijn de leerlingen kritisch over de samenstelling van de profielen. Zoals een leerling beschrijft: ‘Niet iedereen heeft interesses die allemaal in 1 profiel zitten’. Kortom, de profielen voelen beperkend. De leerlingen in de profielen E&M en N&G zijn minder tevreden doordat er zowel op school (flexibiliteit) als in het systeem (breedheid) te weinig mogelijk is. Leerlingen verspreid over alle profielen geven aan dat het profielen stelsel te beperkend is en wederom geven de kritiek dat er geen meng-profielen mogelijk zijn. Wel denken ze dat het systeem ze goed zal voorbereiden op een baan later. Echter, de meeste leerlingen geven hier aan dat ze, als ze een keuze hadden liever *zelf* hun vakkenpakket zouden samenstellen. Ze geven aan dat je alleen dan kan doen wat je echt wilt, echt leuk vindt, en/of waar je echt goed in bent. Ook zeggen ze dat je dan een vakkenpakket kan kiezen waarbij je nog meerdere opties (beroepskeuzes) open hebt.

Bij het laatste element, moment van profielkeuze, zien we geen verschillen tussen de groepen. Maar wel dat leerlingen over het algemeen tevreden zijn met het moment van profielkeuze. Leerlingen geven aan dat je op dat moment al goed weet wat de vakken inhouden, en welke vakken je leuk vindt en waar je goed in bent. Dan is het fijn om bepaalde vakken te kiezen of te laten vallen. Wel geven ze aan dat begeleiding erg belangrijk is bij het maken van een keuze aan het einde van de derde klas.

4.0 Conclusie

In dit onderzoek stond de volgende vraag centraal: *Wat vinden leerlingen van het moment van en de begeleiding bij profielkeuze en de flexibiliteit en breedheid van de huidige profielstructuur; en waar zien zij verbeterpunten?* Uit de resultaten blijkt dat leerlingen over het algemeen redelijk tevreden zijn over de breedheid van het profielensysteem en het moment van keuze, die beide zijn bepaald op landelijk niveau. Op school niveau is te

zien dat leerlingen minder tevreden zijn over de flexibiliteit die de school biedt, maar dat ze wel tevreden zijn met de begeleiding van de school bij de profielkeuze.

Bij een verdere analyse, zien we belangrijke verschillen tussen een aantal groepen leerlingen. Opvallend is dat vooral Economie & Maatschappij en Natuur & Gezondheid leerlingen niet tevreden zijn over de breedheid en de flexibiliteit van de profielen. Zij voelen zich het meest beperkt in het profielensysteem en zouden graag meer keuzevrijheid willen hebben. Ook geven de leerlingen de tip om 'meng profielen' aan te bieden, zoals Cultuur & Techniek of Natuur & Economie. Bovendien, geven de meeste leerlingen aan dat ze, als ze een keuze hadden, liever *zelf* hun vakkenpakket zouden samenstellen in plaats van het volgen van het profielensysteem. De link met motivatie zien we ook terugkomen in de resultaten. Leerlingen geven aan dat ze meer gemotiveerd zijn als ze vakken volgen die volledig bij hun interesse en kunde aansluit.

Verder zien we dat leerlingen over het algemeen tevreden zijn met de begeleiding maar dat er wel verschil zit in de mentoren en decanen én dat de leerlingen die interdisciplinair en onduidelijke voorkeuren hebben aangeven minder goed begeleid te worden. Op het gebied van begeleiding geven leerlingen als tip om meer individuele aandacht te besteden aan de leerlingen en om leerlingen mee te laten draaien met een profielrichting of studierichting.

5.0 Discussie

Terugkijkend op het onderzoek zijn er een aantal elementen die eventueel anders zouden kunnen, ten goede van het onderzoek of vervolgonderzoek.

(1) Betreffende de generaliseerbaarheid van deze studie, moeten we erkennen dat het aantal respondenten van twee scholen eigenlijk een te kleine sample size is. Twee scholen geven geen goed beeld van de werkelijkheid. Idealiter zou er in toekomstig onderzoek eenzelfde enquête gehouden moeten worden op verschillende scholen. Ook zouden meer klassen gevraagd moeten worden. Daarnaast is het lastig om een interactie effect te berekenen (bv. Groepen van natuur&techniek, meisje, zeker van studie en bèta aangelegd waren te klein) en conclusies te trekken bij zo'n kleine sample size.

(2) Het blijft onduidelijk of de leerlingen zich ervan bewust zijn in hoe verre de school invloed heeft op de profiel flexibiliteit en in hoeverre dat uit het systeem komt. Daar zou een controle vraag toegevoegd moeten worden aan het onderzoek. Als ze hier niet van bewust zijn zouden de elementen 'breedheid' en 'flexibiliteit' door elkaar lopen.

(3) Wij raden voor toekomstig onderzoek aan om beter te kijken naar de verschillen binnen de aanleg van leerlingen (alfa, gamma, bèta, interdisciplinair en onduidelijk). Ten eerste zou beter gekeken kunnen worden naar hoe de leerlingen binnen de categorieën passen. Ten tweede blijkt daar vaak een verschil te zitten binnen deze groep die niet eenduidig kan worden uitgelegd. Waarom zijn leerlingen die interdisciplinair en onduidelijk scoren nou minder tevreden over hun begeleiding. Het is logisch als ze lager zouden scoren op tevredenheid bij één van de drie andere elementen, maar minder bij begeleiding. Ook zitten hier mogelijkheden voor de begeleiders op de verschillende scholen.

(4) Deze mogelijkheden schuilen hem in de toetsing op breedheid. Aan de ene kant geven leerlingen aan niet tevreden te zijn met de breedheid van de profielen (zowel in de statistische kant van flexibiliteit als in bepaalde groepen bij breedheid én in de open vragen). Echter, het gemiddelde voor tevredenheid voor de breedheid van de profielen was toch positief. Dit kwam doordat leerlingen aangaven veel vertrouwen te hebben in dat het

profielen systeem ze later zou helpen een studie te vinden en een (goede) baan. Zo zouden wij aan willen raden dat er meer onderzoek gedaan zou kunnen worden naar of deze (toch) positieve score een resultaat is van voorlichting en of leerlingen die multidisciplinair of onduidelijk scoren misschien meer baat zouden hebben bij meer voorlichting of meer individuele aandacht.

(5) Als laatste blijkt uit het verleden dat het belangrijk is om niet haastig en zonder toetsing een nieuw systeem in te willen voeren (zie introductie). Het zou daarom verstandig zijn om mocht er een nieuwe aanpassing gemaakt moeten worden aan de huidige profielstructuur te kijken naar de wensen van de leerlingen. Hierbij zou dit onderzoek als een aftastende gids gebruikt kunnen worden bij het onderzoeken op grotere schaal.

Literatuurlijst

- Berkhout, E.E., Berkhout, P.H.G. (2003). Verkapt inkomensbeleid bij scholieren? Verschenen in: *Economisch Statistische Berichten*, 88e jaargang, nr. 4392, pagina 12, 10 januari 2003.
- Black, P., J. Swann en D. Wiliam, (2006). School pupils' beliefs about learning. Research Papers in Education, 21(2), p.151.
- Clune, W. en J. White (1990) *Choice and Control in American Education* (London: Falmer).
- Consortium NKBW (2008). *Aansluitmonitor Wiskunde vo-ho*. Universiteit Utrecht, Freudenthal Instituut, Universiteit van Amsterdam, Amstel Instituut. ISBN: 9789070786076
- DUO (2012) Vakkenschema HAVO vernieuwde tweede fase http://duo.nl/Images/Vakkenschema_Havo_nieuw_feb_tcm7-14533.pdf
- DUO (2012) Vakkenschema VWO vernieuwde tweede fase http://duo.nl/Images/Vakkenschema_vwo_nieuw_tcm7-16640.pdf
- Ecorys (2011). *Consequenties vermindering profielen havo-vwo*. Ministerie van OCW, Rotterdam, december 2011.
- Fielding, M. en S. Bragg, (2003). Students as Researchers: Making a difference. Beschikbaar op: <http://oro.open.ac.uk/10365/> [Geopend op 25-09-2012].
- GION, (2012). *Evaluatie van de Nieuwe Wetgeving voor de Tweede Fase havo/vwo: Eindrapport*. Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen Rijksuniversiteit Groningen.
- Guest, I (2012) Student Perceptions of Learning Beschikbaar op: <https://sites.google.com/site/studentperceptionsoflearning/home> [geopend op 25-09-2012]
- Howe, M. (1984) *A Teacher's guide to the Psychology of Learning*. (Oxford, Blackwell.)
- LeClaire, R. (1988) University Choice Behaviour: a preliminary analysis. Education Research and Perspectives Volume 15; issue 2: pp. 83-96
- McCallum, B., E. Hargreaves en C. Gipps, (2000). Learning: The pupil's voice. Cambridge Journal of Education, 30(2), p.275.
- Kupper, F. & A. Haarhuis (2012) "Kwalitatief Onderzoek: waarom kiezen zo weinig leerlingen (en vooral meisjes) voor bèta en techniek?" Gender Awareness Participation Project Toegang via het web: 2013.

- LAKS (2011). LAKS tevreden met advies onderwijsraad. Persbericht, Amsterdam, 29 augustus 2011. Van: http://www.laks.nl/media/persbericht/laks_tevreden_met_advies_onderwijsraad/
- Onderwijsraad (2011). Advies Profielen in de bovenbouw havo-vwo, uitgebracht aan de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Nr. 20110239/1000, augustus 2011. Den Haag. ISBN 978-946121-018-0. Van: <http://www.onderwijsraad.nl/upload/publicaties/637/documenten/profielen-in-de-bovenbouw-havo-vwo.pdf>
- Onderwijsraad (2005). Advies Tweede Fase Voortgezet Onderwijs (met brief), uitgebracht aan de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Nr. 20050009/805, Januari 2005. Den Haag. Van: http://www.onderwijsraad.nl/upload/publicaties/365/documenten/advies_tweede_fase_vo_met_brief.pdf
- Onderwijsraad (2002). Examinering in ontwikkeling. Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (2004). Koers voortgezet onderwijs: nieuw vertrouwen. Den Haag: Onderwijsraad.
- Profielcommissies (2007). *Kernadvies; samenvatting van het Eindadvies: Kennis, kwaliteit en keuze in de tweede fase*. Profielcommissies: Natuur en Techniek / Natuur en Gezondheid, Economie en Maatschappij / Cultuur en Maatschappij. Flevodruk, Harderwijk. ISBN: 978-90-329-2294-8
- ROA & Platform Bèta Techniek (2007). *Technotopics II: Essays over onderwijs en arbeidsmarkt voor bètatechnici*. Henk's Offset. ISBN: 978-90-5861-039-3
- Stables, A. (1997) Perspectives on subject choice: the case for a humane liberalism in curriculum planning. *Journal of Curriculum Studies* Volume 29; Issue 2, pp. 197-208
- Tweede Fase Adviespunt (2005) 'Zeven jaar tweede fase; Een Balans'. September 2005. Online gepubliceerd. http://www.google.nl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=9&cad=rja&ved=0CGQQFjAI&url=http%3A%2F%2Fmanagervo.kennisnet.nl%2Fattachments%2Fsession%3Dcloud_mmbase%2B468670%2FZeven_jaar_tweede_fase%2C_ee_n_balans.pdf&ei=KPIFUNagO4js0QWQtYGICA&usg=AFQjCNFLE9EBSazN0wFvkxME9COL-7RhAg
- Tweede Fase Adviespunt (2007) Vernieuwde Tweede Fase; de start in cijfers. Den Haag, December 2007.
- Veugelers, W., Jong, U. de & Schellings, G. (2004). De Tweede Fase in onderzoek. Studie naar het onderzoek van de tweede fase havo/vwo. Amsterdam: Instituut voor de Lerarenopleiding, Universiteit van Amsterdam
- Zoontjens, P.J.J. (2008). Omstreden onderwijsvernieuwingen. Het onderwijsjuridisch onderzoek voor de Commissie Dijsselbloem. In: *Nederlands Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid*. NTOR 2, juni 2008, jaargang 20. Sdu Uitgevers.